

Åländska i Brändö och Saltvik

Två orter och två generationer

Viola Laine

Kandidatavhandling

Institutionen för språk- och översättningsvetenskap

Humanistiska fakulteten

Åbo universitet

April 2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Kandidatavhandling

Nordiska språk

Viola Laine

Åländska i Brändö och Saltvik. Två orter och två generationer

32 s., 9 s. bilagor

Denna kandidatuppsats handlar om dialekten på Åland och dess särdrag hos två generationer på de två åländska orterna Brändö och Saltvik. Mitt syfte är att förklara vilka fonologiska dialektdrag som förekommer på Åland och hur frekventa de förekommande dragen är. Samtidigt studerar jag hur de fonologiska dragen skiljer sig mellan de två orterna och generationerna.

Som material använder jag ljudprov och deras transkriptioner i databasen SweDia 2000. Jag studerar sammanlagt åtta ljudprov varav fyra är från Brändö och fyra från Saltvik. Hälften av informanterna är yngre (20–30 åringar) och hälften äldre (55–75 åringar). Både kvinnor och män är representerade i ljudproven. Analysen omfattar ett antal dialektala drag hos varje informant och jag identifierar dem och förklarar deras frekvens. Jag analyserar också vilka faktorer som kan påverka dragens frekvens.

Alla typiska dialektdrag för Åland förekommer i ljudproven men det finns spridning hos generationerna. De äldre generationerna i både Brändö och Saltvik har bevarat mest dialektdrag, medan några drag saknas helt hos de yngre. Dessutom är de flesta dialektdragen inte lika frekventa hos de yngre som hos de äldre. I Brändö förekommer det nästan alla åländska dialektdrag förutom övergång av å-ljudet i en slutnare vokal som *i*, *y*, eller *o* och ändelsen *-in* i bestämd form, medan några drag saknas i Saltvik, t.ex. norrländsk förmjukning och primära diftonger.

Skillnaden mellan orterna och generationerna kan förklaras med både orternas geografi och orsaker som har att göra med befolkningen. Brändö ligger i östra Ålands skärgård vilket gör det finlandssvenska inflytandet möjligt, medan Saltvik ligger på huvudön där det sverigesvenska inflytandet är mer närvarande. På båda orterna är andelen äldre invånare större än de yngre. Det kan bero på bl.a. ökad mobilitet och internationalisering speciellt hos de yngre.

Nyckelord: svenska språket, dialekt, östsvenska dialekter, åländska, fonologi, språklig varietet

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
1.1	Syfte	4
1.2	Material och metod	5
1.3	Disposition	6
2	Teoretiska utgångspunkter	7
2.1	Vad är dialekt?	7
2.2	Fonologiska skillnader mellan åländska och andra östsvenska dialekter	8
2.3	Regional variation och variation i generation	11
2.4	Orterna Brändö och Saltvik	11
2.5	Databasen SweDia 2000	12
3	Analys	14
3.1	Dialekten i Brändö och Saltvik	14
3.1.1	Fonologiska drag	14
3.1.2	Andra språkliga drag	16
3.2	Frekventa fonologiska drag hos de två generationerna	16
3.3	Fonologiska skillnader i Brändö och Saltvik	18
4	Sammanfattning och diskussion	21
	Litteratur	23
	Bilagor	24
	Bilaga 1. Äldre kvinna från Brändö	24
	Bilaga 2. Äldre man från Brändö	25
	Bilaga 3. Yngre kvinna från Brändö	26
	Bilaga 4. Yngre man från Brändö	27
	Bilaga 5. Äldre kvinna från Saltvik	28
	Bilaga 6. Äldre man från Saltvik	30
	Bilaga 7. Yngre kvinna från Saltvik	31
	Bilaga 8. Yngre man från Saltvik	32

1 Inledning

I Östersjön, sydväst om Finland ligger det självstyrande landskapet Åland. Även om ögruppen Åland hör till republiken Finland där majoriteten talar finska som modersmål, är språksituationen annorlunda på Åland. Där har majoriteten av ålänningarna svenska som modersmål. Isoleringen från det finländska och svenska fastlandet har gjort att det har utvecklats egna dialektala drag, utmärkande för Åland, kallade åländska.

Den åländska dialekten är en del av de östsvenska dialektgruppen och räknas ofta som en av de finlandssvenska dialekterna. Ålands geografiska position mellan Finland och Sverige har delvis påverkat åländska dialektdrag. Det är kännetecknande för åländskan att den har drag som förekommer både i finlandssvenska och sverigesvenska. Därför är det viktigt att påpeka att det förekommer dialektal variation inom åländskan även om ögruppen Åland omfattar ett relativt begränsat geografiskt område.

I alla dialekter finns det regional variation, och variation i generation. I min kandidatuppsats undersöker jag dem båda på orterna Brändö och Saltvik. Denna variation ser olika ut beroende på vilken nivå i dialekten som analyseras och den kan ibland förklaras med flera språksociologiska företeelser. Därför kan studier av dialektala drag i åländskan hos två generationer ge en mångsidig bild av hur åländskan har utvecklats på de två orterna Brändö och Saltvik över tid.

1.1 Syfte

Syftet med min kandidatuppsats är att studera fonologiska drag i åländskan hos yngre och äldre generationer på två orter, Brändö och Saltvik på Åland. Jag kommer att utreda hur fonologin i talad dialekt varierar mellan de två orterna samt de två generationerna på dessa orter. Jag söker svar på följande forskningsfrågor:

- Vilka kännetecknande dialektala drag (uttal, böjning, ordförråd, ordföljd) förekommer i Brändö och Saltvik?
- Vilka fonologiska dialektdrag är de mest frekventa i tal hos båda generationerna?
- Hur skiljer sig de fonologiska dragen mellan de två orterna och generationerna?

Jag kommer att analysera fonologiska drag från en jämförande synvinkel, vilket innebär att jag jämför skillnader och likheter i dragens frekvens samt variation hos båda generationerna på båda orterna.

I studien har jag två hypoteser. Den första hypotesen är att kännetecknande åländska dialektdrag förekommer mer sällan hos de yngre dialektbrukarna i jämförelse med den äldre generationen på grund av bland annat ökad digitalisering och mobilitet. Den andra hypotesen är att orternas geografiska position påverkar förekomst av dialektdragen. I motsats till Saltvik, ligger Brändö i skärgården utanför huvudön. Ett mer isolerat läge kan orsaka till exempel mindre mobilitet, vilket leder till minskat yttre inflytande på språket. Därför tror jag att dialektdragen i Saltvik inte förekommer lika frekvent som i Brändö, oavsett generation.

1.2 Material och metod

Som material i min undersökning använder jag dialektinspelningar från databasen SweDia 2000 (<https://swedia.ling.gu.se/>), som är ett gemensamt projekt mellan de lingvistiska institutionerna vid Lunds, Stockholms och Umeå universitet. Materialet har spelats in mellan 1998 och 2000. För varje inspelning finns det transkription av hur ljuden uttalas och översättning som följer standardsvensk ortografi. Både översättningar och transkriptioner av inspelningarna som jag studerar finns i bilagorna 1–8 i slutet av uppsatsen.

Jag kommer att undersöka dialekten hos två äldre och två yngre informanter från både Brändö och Saltvik. De äldre informanterna är 55–75 år och de yngre är 20–30 år. De två åldersgrupperna inkluderar både kvinnor och män som informanter.

Min metod är både kvantitativ och kvalitativ. Jag ska analysera varje informants tal genom att identifiera och kategorisera de förekommande dialektdragen. Längden på de analyserade inspelningarna varierar mellan några sekunder och två minuter. Alla dialektala drag kommer jag att redovisa kvantitativt. För att utreda vilka dialektdrag som är de mest och minst frekventa på båda orterna och hos båda generationerna, kommer jag att räkna alla dragen som förekommer. Dessutom diskuterar jag kvalitativt orsaker som kan påverka dialektdragets frekvens.

1.3 Disposition

I följande kapitel (kap. 2) behandlar jag de teoretiska utgångspunkterna för min undersökning. I kapitel 3 kommer jag att analysera materialet samt ge svar på mina forskningsfrågor. Till sist sammanfattar jag undersökningen i kapitel 4.

2 Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel behandlar jag tidigare studier av dialekt som en språklig företeelse samt fonologin hos östsvenska dialekter. Jag presenterar de typiska dialekt dragen i åländska och hur de skiljer sig från de andra finlandssvenska dialekt dragen. Till sist beskriver jag närmare SweDia 2000.

2.1 Vad är dialekt?

Dialekt är ett omfattande begrepp och därför kan det vara utmanande att förklara entydigt vad som menas med dialekter och hur de skiljer sig från språk. Att definiera var gränserna mellan dialekter och språk ligger är inte helt självklart, speciellt om dessa tillhör samma språkfamilj, såsom svenska, norska och danska (Bruce 2010: 15). Definitionen av dialekt kan variera beroende på sammanhanget. Enligt Institutet för språk och folkminnen (2020) ger ett kort svar på frågan om vad dialekt är, dvs. de är en variant av ett språk som talas i ett visst geografiskt område. Men för att definiera dialekt mer på djupet, är det nyttigt att förstå begreppen *språk* och *riksspråk* (eller *standardspråk*) i relation till dialekt.

I första hand avser ordet språk den mänskliga och intellektuella språkförmågan vilken skiljer människan från djur. Däremot betecknar riksspråk en variant av språk med högst status i ett land och som ofta har ett officiellt erkännande. Vanligen används begreppen som synonymer till varandra och på detta sätt förekommer ordet språk också som en beteckning för ett nationalspråk (Pamp 1978: 9).

Man kan tycka att riksspråk är ett politiskt konstgjort språk eftersom den allmänna avgränsningen mellan språk och dialekt baserar ofta på samhällliga, speciellt politiska förhållanden snarare än rent språkliga faktorer (Pamp 1978: 9). De skandinaviska språken kan vara ett belysande exempel på denna avgränsning för de olika nordiska dialekterna, oberoende av statliga gränser, eftersom de går ofta mjukt över varandra (Pamp 1978: 9–10). Därför är den korta definitionen av dialekterna ohistorisk eftersom dialekterna som en företeelse är äldre än riksspråket, medan riksspråket kan beskrivas som en relativt ung språklig variation (Pamp 1978:9).

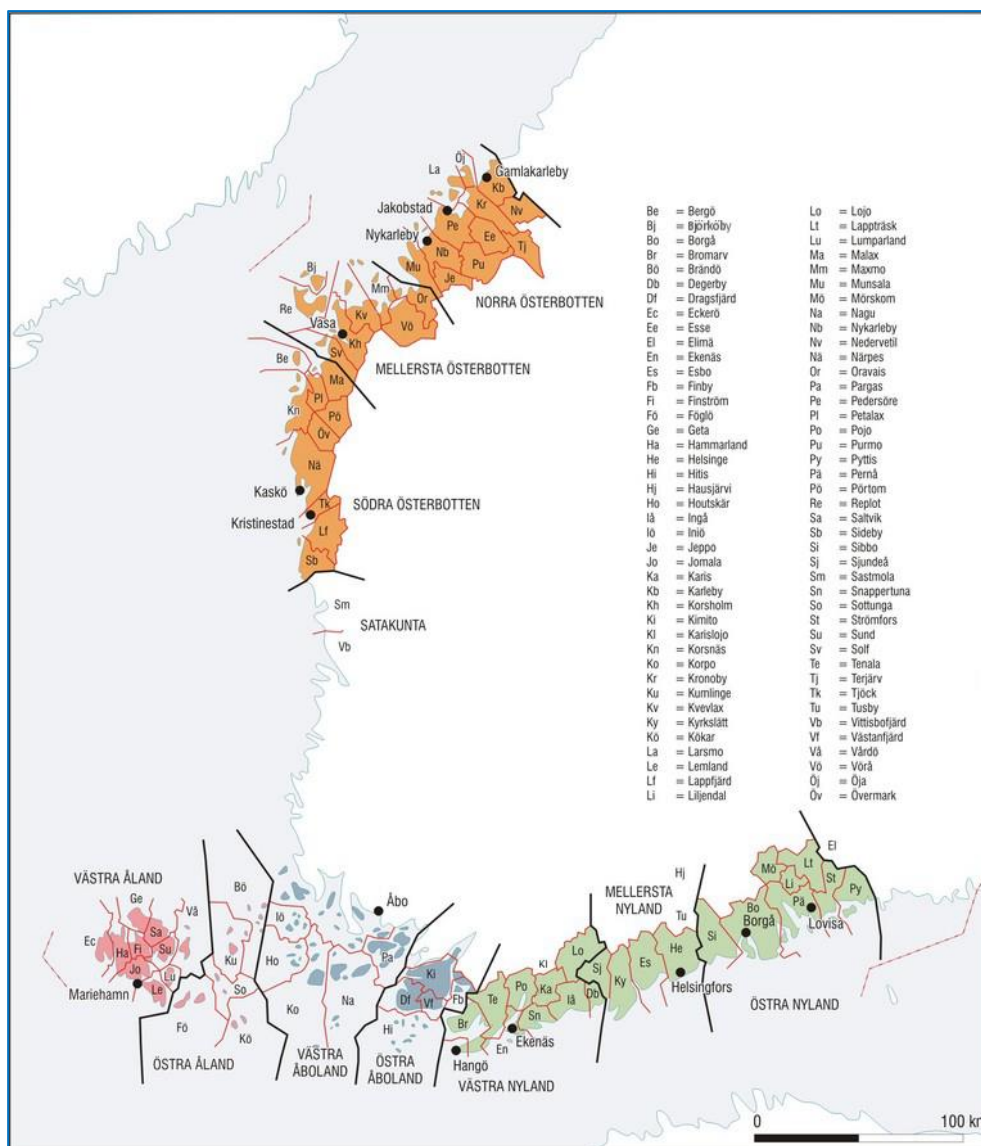
I vetenskaplig forskning är dialekt definierad genom strikt kategorisering och kartläggning geografiskt enligt fonologi, morfologi, lexikon eller syntax (Einarsson 2009: 147). Emellertid är den väsentliga olikheten mellan riksspråk och dialekt att riksspråk är standardiserat i både

tal och skrift medan dialekter är talade språk som saknar officiellt skriftspråk och grammatik (Pettersson 1996: 201; Institutet för språk och folkminnen 2020).

2.2 Fonologiska skillnader mellan åländska och andra östsvenska dialekter

I både geografiskt och språkligt hänseende har Åland en mellanställning mellan Sverige och Finland. Denna mellanställning kan visas i ljud- och formlära samt även i ordgeografiskt hänseende (Ahlbäck 1971: 5–18; Sundberg 1993: 25–26). Trots Ålands mellanställning räknas åländskan till de östsvenska dialekterna (Institutet för språk och folkminnen 2020).

De östsvenska målen talas speciellt dels på den österbottniska kusten, på Åland och i södra Finlands skärgård samt i Åbo och Nyland (Pettersson 1996: 229). De östsvenska målen kan indelas i fyra finlandssvenska dialektområden: Åland, Nyland, Österbotten och Åbo. Inom dessa fyra områden kan talade dialekter vidare kategoriseras till mindre områden (Institutet för språk och folkminnen 2020). Karta 1 visar de svenska dialektområdena i Finland.

Karta 1. Finlands svenska dialektområden (Institutet för de inhemska språken).

Man kan beskriva de östsvenska målen (eller finlandssvenska dialekter) som konservativa eftersom de har bibehållit många drag som har försvunnit från de sverigesvenska dialekterna (Harling-Kranck 1998: 139). Sådana försvunna drag har en gång funnits i fornspråket och de kallas arkaismer. Dialekterna kan också ha utvecklat novationer som betyder nya språkliga särdrag som varken finns i andra dialekter eller i riksspråket (Pettersson 1996: 209).

Ett av de arkaiska fonologiska dragen som återfinns ofta i finlandssvenska dialekter är fornsvensk stavelsekvantitet där uttal av en stavelse kan vara kort, långt eller överlångt (t.ex. kort *smid* 'smed' och överlång *fö:dd* 'född') (Harling-Kranck 1998: 139, 145). En sådan variation i stavelsekvantitet saknas i åländskan. I stället har åländskan stavelseförlängning som är likadan som i dagens standardsvenska, där antingen konsonant eller vokal är lång, t.ex.

konsonantförlängning *bekk* ‘beck’ och vokalförlängning *sme:d* ‘smed’ (Harling-Kranck 1998: 154–155; Ivars 2015: 173–175).

I många finlandssvenska dialektområden, som i östra Åboland och i västra Nyland, finns det apokope vilket innebär bortfall av obetonad ändelsevokal. Apokope förekommer också i åländskan men det är inte lika vanligt. I östra Åland förekommer den villkorlig, vilket betyder att bortfallet beror på satsrytmen, t.ex. *lägg bort* ‘lägga bort’, *kast inn* ‘kasta in’ (Ivars 2015: 68–70). I västra Åland (huvudön) finns det apokope i några ord, t.ex. *börj* ‘börja’ och *hadd* ‘hade’ (Harling-Kranck 1998: 142, 154–155). Ett annat vanligt dialektdrag i de finlandssvenska dialekterna är norrländsk förmjukning, där ljuden *g* och *k* framför främre vokal förmjukas (*spi:tjin* ‘spiken’). Förmjukningen återfinns också i östra Ålands skärgård men den saknas helt i västra Åland, liksom i södra Uppland i Sverige (Harling-Kranck 1998: 146; Ivars 2015: 187).

De finlandssvenska och åländska *sj-* och *tj-*ljuden skiljer sig tydligt från varandra. *Sj-*ljudet i finlandssvenska har stora likheter med det sverigesvenska *tj-*ljudet (*tsje:rna* ‘kärna’) medan det åländska *sj-*ljudet uttalas längre bak emot gomtaget, som i sverigesvenska (*sju* ‘sju’). *Tj-*ljudet i åländskan uttalas också som i sverigesvenska (*tsje:rna* ‘kärna’) men i finlandssvenska är ljudet en affrikata och uttalas med ett tydligt *t-*inslag som i engelskans *church* eller *check* (Bruce 2010: 183; Harling-Kranck 1998: 154–155; Ivars 2015: 179).

Förutom på Åland förekommer primära diftonger, dvs. de fornsvenska diftongerna *au*, *ey* och *ai* i Åboland, Österbotten och östra Nyland. I dessa områden har de primära diftongerna bevarats som *öu*, *ei*, *öi* och *öy*. I de finlandssvenska områdena och i östra Åland bevaras primära diftonger allmänt men i väståländskan förekommer de endast i slutljud. På grund av monoftonering av diftongerna uttalas diftongerna i åländskan med lång vokal, t.ex. *stain* > *ste:n* ‘sten’ (Harling-Kranck 1998: 144–146; Ivars 2015: 58–59; Sundberg 1993: 27).

Andra karakteristiska dialektdrag för åländskan är bl.a. kakuminalt (tjockt) *l-*ljud (*klåkkän* ‘klockan’) samt öppna *ö* och *ä*. Kakuminalt *l-*ljud omfattar också Åboland och Österbotten men inte Nyland som har ett tunt *l-*ljud i stället (Ivars 2015: 64–66). Enligt Ivars (2015: 176) är det lätt att känna igen en ålänning med det öppna, långa *ö-*ljudet (*tjö:ra* ‘köra’) i finlandssvenska sammanhang, men det öppna *ö-*ljudet förekommer också i modernare stockholmska (Bruce 2010: 216).

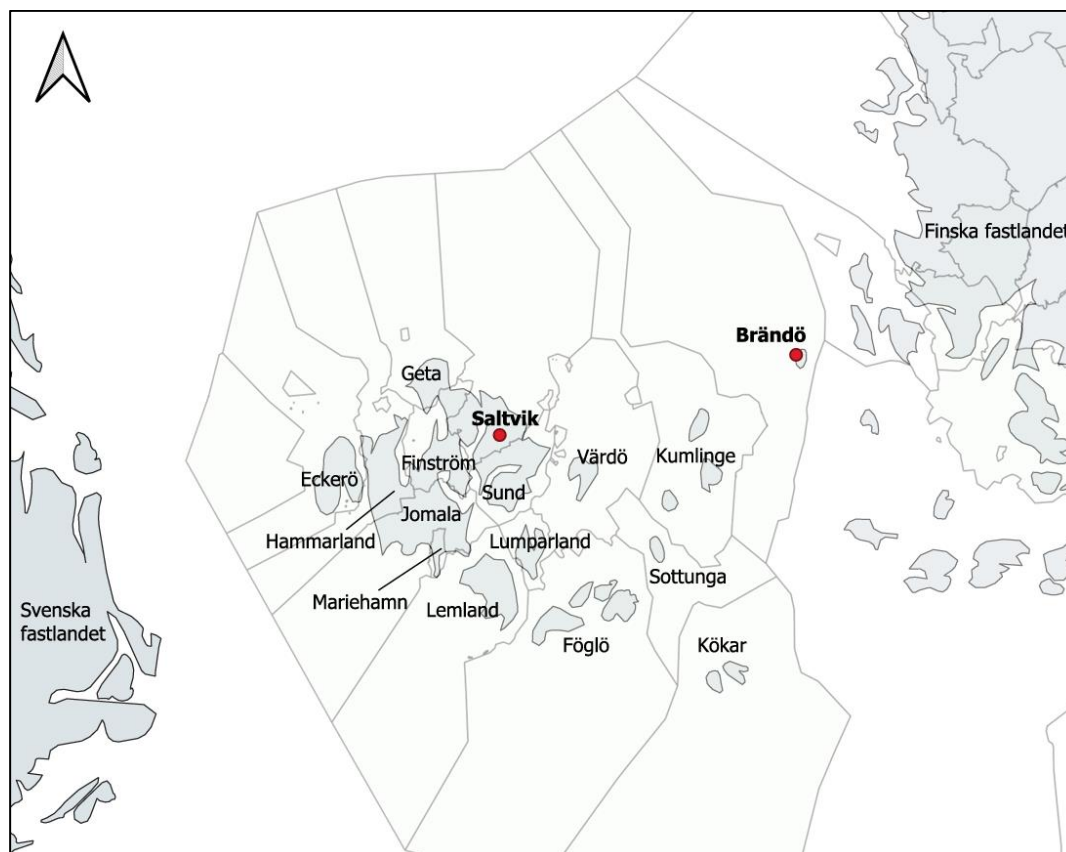
2.3 Regional variation och variation i generation

När man talar om åländskan, kan det allmänna antagandet vara att en och samma standardåländska omfattar hela Åland. Som i andra dialekter förekommer den intern fonetisk variation inom åländska dialektområden. Dialektgeografiskt sett har västra Åland haft närmast kontakt med Sverige och de uppsvenska målen, medan Ålands nordöstra skärgård har haft starkare inflytande från finlandssvenska i Åbolands skärgård och fastlandet Finland (Ivars 2015: 170–171). Dessutom finns det även inflytande från ryska språket i det åländska ordförrådet. Det ryska inflytandet härstammar från 1800-talet när Finland och Åland var en del av kejsardömet Ryssland (Ivars 2015: 209). Geografiska faktorer har tillsammans med sociala faktorer påverkat dialektal variation på Åland.

Generation är en av de sociala faktorer som har inflytande på dialekter men det är värt att notera att även andra faktorer som socialklass och kön kan påverka talspråket. Det är klart vanligare att talspråket hos äldre generationer är mer dialektalt, vilket innebär att uttalet är lokalt präglat. Däremot är talspråket hos yngre generationer fonetiskt mindre lokalt och mera regionalt. Att talspråket blir regionalt betyder att lokala dialektdrag utjämnas och andra drag från ett större område kännetecknar talet. Företeelsen kallas regionalisering (Bruce 2010: 19–20, 213–214; Ivars 2015: 272). När tydliga särdrag i en dialekt har förändrats och börjat påminna mer om standardspråket över tid, är det fråga om dialektutjämning (Institutet för språk och folkminnen 2020).

2.4 Orterna Brändö och Saltvik

Brändö och Saltvik är två åländska orter av vilka Brändö ligger i Ålands nordöstra skärgård och Saltvik på norrsidan av huvudön. Båda orterna är svenskspråkiga. Språkligt räknas Saltvik till den väståländska dialektgruppen, medan Brändö tillhör den öståländska gruppen (Ivars 2015: 172; Sundberg 1993: 17). Karta 2 är en geografisk karta över åländska kommuner, där Brändö och Saltvik är markerade.

Karta 2. Karta över Ålands kommuner. Brändö och Saltvik är markerade.

Enligt Ålands statistik- och utredningsbyrå hade Brändö 436 invånare år 2023 och Saltvik sammanlagt 1791 invånare. Drygt 22 % av Saltviks invånare är 25–44-åringar, medan de i Brändö är drygt 15 %. Däremot var andelen personer äldre än 45 år närmare 67 % i Brändö medan i Saltvik uppgick till nästan 54 %.

2.5 Databasen SweDia 2000

SweDia 2000 är ett projekt för dialektdokumentation i samarbete mellan institutionerna för lingvistik vid Lunds, Stockholms och Umeå universitet. Projektet var verksamt från 1998 till slutet av 2003 och det var finansierat av Riksbankens Jubileumsfond. Syftet med projektet SweDia 2000 var att dokumentera svenska dialekter och studera dem såsom de lät vid år 2000 (SweDia 2000).

Det material som tillhör projektet har samlats i två databaser: en forskningsdatabas för språkforskare och en allmän databas för privatpersoner, skolor, bibliotek osv. (SweDia 2000).

Den allmänna databasen är en publik databas som finns på webbplatsen

<https://swedia.ling.gu.se/>.

Projektet fokuserade på talspråket och uttal, och därför skedde dokumentationen av dialekter genom inspelningar som gjordes mellan åren 1998 och 2000. Inspelningarna omfattar dialektprov från sammanlagt 107 orter i Sverige och svensktalande orter i Finland samt på Åland. Från varje dokumenterad ort finns det fyra ljudprov av vilka två är äldre dialekttalare kring 55–75 år och två yngre talare kring 20–30 år. Hälften av talarna är kvinnor och hälften män. Med varje ljudprov finns det också översättning och transkription (SweDia 2000).

3 Analys

Detta kapitel består av tre avsnitt, i vilka jag ger svar på mina forskningsfrågor. I avsnittet 3.1 behandlar jag kännetecknande dialektala drag på olika nivåer i Brändö och Saltvik. Här gör jag ingen skillnad mellan de yngre och äldre generationerna. Avsnittet 3.2 presenterar hur frekventa de olika fonologiska dialekt dragen är mellan den äldre och yngre generationen. Till sist jämför jag de förekommande fonologiska dragen mellan orterna och generationerna i avsnittet 3.3.

3.1 Dialekten i Brändö och Saltvik

Dialektdrag som jag undersöker består av fonologiska drag samt andra förekommande drag inom böjning, ordförråd och främmande ord. Det är relevant att notera att olika faktorer som t.ex. längden på inspelningar och samtalsämnen kan påverka dragens frekvens i ljudprov.

3.1.1 Fonologiska drag

Tabell 1 visar vilka fonologiska drag typiska för Åland förekommer i Brändö och Saltvik och hur frekventa dessa drag är i de undersökta ljudproven. De fonologiska dragen i tabell 1 utgår från de vanliga fonologiska dragen i östra och västra Åland enligt Harling-Kranck (1998: 154–155).

Tabell 1. Antal fonologiska drag i Brändö och Saltvik

	Brändö	Saltvik
Stavelseförlängning	7	10
Villkorlig apokope	14	7
Norrländsk förmjukning	1	-
Sverigesvenskt sj- och tj-ljud	10	13
Primära diftonger <i>öu</i> , <i>ei</i> , <i>öi</i> och <i>öy</i> (med monoftongering)	1	-
Kakuminalt l-ljud	12	12
Öppna <i>ö</i> och <i>ä</i>	14	12
Hörbart g-ljud	1	-
<i>T</i> i pronomen och adverb	3	-
Vokalövergång <i>y > i</i> (delabialisering)	3	-
Övergång av å-ljudet i en slutnare vokal	-	6
Supradentalt uttal av <i>rd</i> , <i>nd</i> , <i>m</i> , <i>rs</i> och <i>rt</i>	5	31
J-haltig l- och n-ljud	4	-

Former på -in	-	1
Totalt	75	92

På båda orterna förekommer stavelseförlängning men i ljudprov är förlängning av konsonanter vanligare än vokalförlängning. Vokalförlängning förekommer en gång i ett ljudprov från Brändö, i ordet *tjö:ra* 'köra'. I materialet förekommer villkorlig apokope 14 gånger i Brändö men i Saltvik förekommer den 7 gånger. På båda orterna förekommer apokope vanligast i verb, t.ex. *låt* 'låta' och *tuckt* 'tyckte'. Apokope finns också i adverbet *int* 'inte', som är ett höfrekvent drag i finlandssvenska.

Norrländsk förmjukning förekommer inte i ljudprov från Saltvik, vilket inte är ovanligt eftersom draget saknas helt i västra Åland. På grund av inflytande från finlandssvenska, förekommer det förmjukning i *myttji* 'mycket' i Brändös prov. Primära diftonger som också finns i finlandssvenska förekommer i Brändö, med diftongen *ei* i ordet *häim* (*heim*) 'hem'. Även om primära diftonger enligt Harling-Kranck (1998: 155) kan finnas i slutljudet av ord i Saltvik, förekommer de inte i materialet.

Andra drag som förekommer bara i Brändö är hörbart g-ljud, *t* i pronomen och adverb samt j-haltiga l- och n-ljud. Det hörbara g-ljudet förekommer en gång i materialet, i ordet *onggå* 'unga'. T-ljudet finns i pronomen *tåm* 'de' och adverb *tån* 'där'. Ordet *konn* 'kunde' uttalas med j-haltigt *l*. Det j-haltiga *n* återfinns i *allt* 'allt'. Ett drag som finns i ljudprov från Saltvik men saknas i Brändö är formen -in i bestämd form av singular, vilket förekommer i ordet *granngåbbin* 'granngubben'. Även om draget förekommer en gång i materialet, kan det vara mycket vanligare; enligt Harling-Kranck (1998: 154) finns draget också i östra Åland.

Vokalövergång där y-ljudet uttalas som *i* saknas i Saltvik men Brändö har den i t.ex. i *kridda* 'kryddade' och *gritå* 'gryta'. I stället har Saltvik övergången av å-ljudet, där ljudet liknar slutna vokal som *i*, *y* eller *o*. Det visar i materialet som t.ex. *o:r* 'år' och *so:g* 'såg'.

Gemensamt för båda orterna är att alla förekommande sj- och tj-ljud uttalas som i sverigesvenska (*mänsjona* 'människorna' och *sjeltjött* 'sälkött'). Dessutom är kakuminalt *l* vanligt i ordet *bli* 'bli' och dess böjningsformer, samt öppna *ö* och *ä* i ord som *ö:vning* 'övning' och *ä:te* 'åt'. Supradentalt uttal av *rd*, *nd*, *rn*, *rs* och *rt*, där *r* smälter samman med efterföljande konsonant, kan höras på båda orterna men draget är mycket mer frekvent i Saltvik. Supradentaler förekommer i materialet i ord som *första*, *årning*, *Orrdal* och *förbund*.

3.1.2 Andra språkliga drag

De andra dialektala och språkliga dragen i materialet hänför sig till bl.a. ordböjning, ordföljd och ordförråd. Ordböjningen skiljer sig från standardsvenskan i exempelvis formen *gammal* i stället för standardsvenska *gamla*. I Saltviks prov böjs verbet *finna* som *fandes* i stället för *fanns* i imperfektum. Dessutom förekommer det på båda orterna att ändelsen *-ade* uteblir i regelbundna verb, t.ex. *packa* ‘packade’ och *såmna* ‘somnade’. Draget liknar en form av apokope men det är en vanlig uttalslättning allmänt i svenska. Harling-Kranck (1998: 154–155) och Ivars (2015: 68–70) menar att apokope i åländskan är i första hand villkorlig.

Det finns också assimilation av två ord, t.ex. i Brändös ljudprov satsen ‘nu har ju inte jag varit med’ har ord ‘har’ och ‘inte’ som assimilerar sig med varandra: ‘nu hant ja vare mä’.

Dessutom förekommer det i Saltviks prov en bisatsordföljd som är annorlunda än i standardsvenska. En sådan bisats är *...är de många såna dära* ‘...det är många sådana där’, där ordföljden är omvänd.

De främmande orden i proven från Saltvik är ursprungligen från ryska språket. Dessa ord är *paperåscher* ‘cigaretter’, *karåsche* ‘bra’, *ast* ‘varsågod’ och *dåbbra* ‘bra’. I Brändö förekommer det vanliga finlandssvenska ord, t.ex. *päron (jordpäron)* ‘potatis’ och *passligt* ‘lagom’.

3.2 Frekventa fonologiska drag hos de två generationerna

I detta avsnitt svarar jag forskningsfrågan om de frekventa fonologiska dragen hos den yngre och äldre generationen. Samtidigt analyserar jag hur dragen skiljer sig hos generationerna. Tabell 2 visar hur frekventa varje fonologiskt drag är i ljudproven hos de yngre och äldre informanterna. Tabell 2 skiljer inte mellan generationerna ortsvist, utan sammanslår de yngre informanterna respektive de äldre informanterna på båda orterna.

Tabell 2. Antal fonologiska drag hos den yngre och äldre generationen

	Yngre	Äldre
Stavelseförlängning	8	9
Villkorlig apokope	10	11
Norrländsk förmjukning	-	1
Sverigesvenskt sj- och tj-ljud	4	19
Primära diftonger <i>öu</i> , <i>ei</i> , <i>öi</i> och <i>öy</i> (med monoftongering)	-	1
Kakuminalt l-ljud	11	13
Öppna <i>ö</i> och <i>ä</i>	12	14
Hörbart g-ljud	-	1
<i>T</i> i pronomen och adverb	-	3
Vokalövergång <i>y > i</i> (delabialisering)	-	3
Övergång av å-ljudet i en slutnare vokal	2	4
Supradentala uttal av <i>rd</i> , <i>nd</i> , <i>m</i> , <i>rs</i> och <i>rt</i>	7	29
J-haltig l- och n-ljud	-	4
Former på -in	-	1
Totalt	54	113

En betydande skillnad mellan generationerna är att några av de fonologiska dragen i tabell 2 saknas helt i de yngre informanternas tal medan alla dragen förekommer hos de äldre informanterna. De drag som saknas i den yngre generationens tal är norrländsk förmjukning, primära diftonger, hörbart g-ljud, *t* i pronomen och adverb, j-haltigt l- och n-ljud och former på ändelsen -in. Tabell 2 visar också att alla fonologiska dialektdragen förekommer mer frekvent i de äldre informanternas tal än i de yngre informanternas. Frekventa drag hos både den yngre och äldre generationerna är stavelseförlängning, villkorlig apokope, kakuminalt *l* och öppna *ö* och *ä*. Hos de yngre förekommer dessa drag nästan lika frekvent som hos de äldre generationerna.

Störst är frekvensen i fråga om sverigesvenskt sj- och tj-ljud och supradentaler. Dessa två drag är tydligt mer frekventa hos de äldre än de yngre informanterna. Det sverigesvenska sj- och tj-ljudet samt supradentaler är sådana drag som kan räknas som mer standardnära eftersom dragen finns i riksspråket. Vanligtvis talar de yngre mer regionalt (Bruce 2010: 20) och därför kan deras uttal vara också mer standardiserat. I verkligheten kan skillnaden mellan generationerna i fråga om sj- och tj-ljud samt supradentaler vara mindre, eftersom ordvalet och böjningsformerna i ljudproven av de yngre kan påverka dragens frekvens. Å andra sidan kan skillnaden förklaras med andelen äldre invånare i proportion till yngre invånare. I både

Brändö och Saltvik är andelen äldre invånare större än de yngre (Ålands statistik och utredningsbyrå) och därför kan dragen vara överrepresenterade hos de äldre.

Drag som förekommer endast hos en äldre talare från Brändö är norrländsk förmjukning, primära diftonger och hörbart g-ljud. Däremot har ändelsen -in bevarats hos en äldre talare från Saltvik. Drag som norrländsk förmjukning och primära diftonger är inte lika kända i åländskan som i andra östsvenska dialekter. På samma sätt som de andra dragen (*t* i pronomen och adverb samt *j*-haltiga *l* och *n*) som saknas helt hos den yngre generationen, kan dessa drag (norrländsk förmjukning, primära diftonger och ändelsen -in) försvinna helt från åländskan i framtiden.

3.3 Fonologiska skillnader i Brändö och Saltvik

I detta avsnitt jämför jag de fonologiska skillnaderna enligt generationerna. Tabell 3 visar det sammanlagda resultatet av fonologiska drag hos de yngre och äldre generationerna på båda orterna.

Tabell 3. Antal fonologiska drag hos generationerna i Brändö och Saltvik

	Brändö		Saltvik	
	Yngre	Äldre	Yngre	Äldre
Stavelseförlängning (konsonant och vokal)	1	5	7	4
Villkorlig apokope	7	7	3	4
Norrländsk förmjukning	-	1	-	-
Sverigesvenskt sj- och tj-ljud	1	9	3	10
Primära diftonger <i>öu</i> , <i>ei</i> , <i>öi</i> och <i>öy</i> (med monoftongering)	-	1	-	-
Kakuminalt l-ljud	5	7	6	6
Öppna <i>ö</i> och <i>ä</i>	6	8	6	6
Hörbart g-ljud	-	1	-	-
<i>T</i> i pronomen och adverb	-	3	-	-
Vokalövergång där <i>y > i</i> (delabialisering)	-	3	-	-
Övergång av å-ljudet i en slutnare vokal	-	-	2	4
Supradentalt uttal av <i>rd</i> , <i>nd</i> , <i>m</i> , <i>rs</i> och <i>rt</i>	-	5	7	24
J-haltig l- och n-ljud	-	4	-	-

Former på -in	-	-	-	1
Totalt	20	54	34	59

På grund av Brändös östliga geografiska position förekommer där drag som är kännetecknande för finlandssvenskan, t.ex. norrländsk förmjukning och primära diftonger. Sådana drag saknas helt i Saltvik samt hos den yngre generationen i Brändö. Drag som inte finns i finlandssvenskt uttal men förekommer hos de äldre i Brändö är supradentaler. Förutom supradentaler är sverigesvenska sj- och tj-ljud ett vanligt fonologiskt drag på Åland men draget är mer frekvent hos de äldre generationerna på båda orterna.

Hos den yngre generationen i Brändö förekommer det minst fonologiska drag kännetecknande för åländskan. Detta kan bero på andelen yngre invånare mellan 25–44 år som i 2023 var 15,4 % av 436 Brändös invånare (Ålands statistik och utredningsbyrå). Eftersom ljudproven härstammar från millennieskiftet 2000, dvs. för 25 år sedan, kan andelen ha varit annorlunda då. Dock visar materialet tydliga tendenser för regionalisering och dialektutjämning vilka båda leder till försvinnandet av dialektdragen. Den största påverkan till utjämningen är ökad mobilitet i samhället (Institutet för språk och folkminnen 2020), vilket kan vara ett aktuellt fenomen i Brändö samt på hela Åland. Däremot finns flera av dragen bevarade i Brändö än i Saltvik, vilket kan bero på att Brändö geografiskt är isolerat från huvudön och det minskar språkkontakterna automatiskt.

De yngres dialekt i Brändö kan betecknas som utjämnd eftersom alla förekommande drag återfinns också hos de yngre i Saltvik. Sådana gemensamma drag för de yngre i båda orterna är stavelseförlängning, villkorlig apokope, sverigesvenska sj- och tj-ljud, kakuminalt / samt öppna *ö* och *ä*. Drag som förekommer hos de yngre i Saltvik men saknas hos de yngre i Brändö är övergång av å-ljudet i en slutnare vokal och supradentaler. Det kan sägas att det finlandssvenska inflytandet har bevarats i de yngre informanternas tal genom avsaknad av supradentaler. Men det är också betydande att dialektdragen hos de yngre i Saltvik är mer frekventa än hos de yngre i Brändö.

Det saknas flera drag hos de äldre i Saltvik än i Brändö, t.ex. de typiska finlandssvenska drag som norrländsk förmjukning och primära diftonger. Emellertid återfinns nästan alla dialektdragen hos den äldre generationen i Brändö, med undantag av övergång av å-ljudet i en slutnare vokal och ändelseformen -in. Formen -in (*granngåbbin* 'granngubben') förekommer en gång i en äldre informants prov från Saltvik. Andra drag som förekommer hos de äldre i

Brändö men saknas i Saltvik är hörbart g-ljud, t i pronomen och adverb, vokalövergång $y > i$ och j-haltiga l- och n-ljudet.

4 Sammanfattning och diskussion

Det huvudsakliga syftet med denna kandidatuppsats har varit att undersöka fonologin i åländskan genom två generationer från två orterna Brändö och Saltvik. Jag har studerat dialektdrag med både kvalitativa och kvantitativa metoder. Jag har identifierat och kategoriserat dragen enligt de två orterna och generationerna. I kandidatuppsatsen diskuterar jag även vilka faktorer som kan orsaka skillnader i fråga om centrala fonologiska drag.

Som material användes ljudprov från dialektdatabasen SweDia 2000. I mitt material ingår ljudprov från två äldre och två yngre informanter från både Brändö och Saltvik. De äldre informanterna är kring 55–75 år medan de yngre är kring 20–30 år. Både kvinnliga och manliga informanter finns med i materialet.

I materialet förekom det alla typiska åländska dialektdrag enligt Harling-Kranck (1998). De mest frekventa dragen för både orterna och generationerna var bl.a. villkorlig apokope, sverigesvenskt sj- och tj-ljud, kakuminalt *l*, öppna *ö* och *ä* samt supradentalt uttal av *rd*, *nd*, *rn*, *rs* och *rt*. Däremot var de minst frekventa dragen norrländsk förmjukning, primära diftonger *öu*, *ei*, *öi* och *öy*, hörbart g-ljud och ändelsen *-in*. De fyra minst frekventa dragen förekom endast en gång i hela materialet, bara hos den äldre generationen. Hos den yngre generationen var de minst frekventa dragen bl.a. sverigesvenskt sj- och tj-ljud samt övergång av å-ljudet i en slutnare vokal (*i*, *y*, eller *o*). Gemensamma drag som var nästan lika frekventa för båda generationerna var stavelseförlängning, villkorliga apokope, kakuminalt *l* samt öppna *ö* och *ä*.

Nästan alla typiska dialektdrag för Åland förekom i ljudproven från Brändö utan övergång av å-ljudet i en slutnare vokal och formen *-in*. I Saltvik saknades det flera drag, t.ex. norrländsk förmjukning, primära diftonger samt *t* i pronomen och adverb. På grund av Brändös geografiska position i östra Åland förekom drag som är typiska för finlandssvenskan i ljudproven från Brändö. Väsentligen har typiska drag för östsvenska dialekter bevarats hos de äldre i Brändö medan de yngres tal liknar mer standardsvenska. I Saltvik är dialektdrag också mer frekventa hos de äldre än de yngre.

I denna kandidatuppsats hade jag två hypoteser. Den första hypotesen var att kännetecknande dialektdrag för åländskan förekommer mer sällan mellan de yngre än de äldre dialektbrukare. Den andra hypotesen var att Brändö och Saltviks geografiska positioner påverkar förekomst av dialektdragen. Enligt min studie kan båda hypoteserna verifieras. Orsakerna till skillnaden mellan generationerna och orterna kan vara flera men den största orsaken kan förklaras med

regionalisering och dialektutjämning. Över tid kan dessa språkliga utvecklingsgångar leda till försvagning och standardisering av dialekten och försvinnande av lokala dialektdrag.

Litteratur

- Ahlbäck, Olav, 1971: *Svenskan i Finland*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 15. Andra upplagan, fotografiskt omtryck av första upplagan 1956.
- Bruce, Gösta, 2010: *Vår fonetiska geografi. Om svenskans accenter, melodi och uttal*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Einarsson, Jan, 2009: *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Harling-Kranck, Gunilla, 1998: *Från Pyttis till Nedervetil. Tjugonio prov på dialekter i Nyland, Åboland, Åland och Österbotten*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Ivars, Ann-Marie, 2015: *Dialekter och småstadsspråk. Svenskan i Finland. I dag och i går I:1*. I: Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 728. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Institutet för de inhemska språken: Dialekter i Finland. (Hämtad 30.1.2025) <https://sprakinstitutet.fi/ordbocker/ordbok-over-finlands-svenska-folkmal/dialekter-i-finland/>
- Institutet för språk och folkminnen, 2020: Dialekter förr och nu. (Hämtad 16.1.2025) <https://www.isof.se/dialekter/lar-dig-mer-om-svenska-dialekter/dialekter-forr-och-nu>
- 2020: Om dialekter. (Hämtad 12.1.2025) <https://www.isof.se/dialekter/lar-dig-mer-om-svenska-dialekter/om-dialekter>
 - 2020: Östsvenska mål. (Hämtad 14.1.2025) <https://www.isof.se/dialekter/lar-dig-mer-om-svenska-dialekter/utforska-svenska-dialekter/ostsvenska-mal>
- Pamp, Bengt, 1978: *Svenska dialekter*. Natur och kultur. Stockholm.
- Pettersson, Gertrud, 1996: *Svenska språket under sjuhundra år. En historia om svenskan och dess utforskande*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Sundberg, Eva, 1993: *Dialekten i Ålands nordöstra skärgård*. Ålands högskola.
- SweDia 2000: 100 svenska dialekter i dag. (Hämtad 5.2.2025) <https://swedia.ling.gu.se/>
- Ålands statistik och utredningsbyrå: Befolkning – Befolkningens storlek och struktur. (Hämtad 4.2.2025) <https://www.asub.ax/sv/befolkning-befolkningens-storlek-och-struktur>

Bilagor

Bilaga 1. Äldre kvinna från Brändö

Översättning:

Men om man har en väv, om man ska väva en duk? Det blir ju hemskt mycket trådar det! Det blir mycket trådar, ja. Hur håller man reda på dem då, att de inte tjarvar ihop sig? Ja, nej, men det måste nog vara ordning. Man lägger ju ett skäl¹ när man revar², så att det hålls med ordning. Men nu gör de ju så... Nu har ju inte jag varit med, men nu gör de det i flera svansar, så att det inte blir så tjockt. Och sätter ihop dem sedan när vi sätter upp [dem] på bommen. Så på något vis är ju det bättre. När de blev tjockt på varandra på revstaken kunde det bli lite olika längd. Nu när de blir alla lika, de här... Om man gör i två svansar eller till och med i tre har de gjort, har jag sett, så blir det inte så tjockt, så [då] blir det mer jämnt. [Man] mäter ju allt lika i början, mäter ut hurdan längd man ska ha, och sedan är det ju bara till att sätta på det. Först träder man ju i... Man tar ju skälet först [så] att man inte blir av med det och sätter i de där pinnarna då, och sedan så... Man måste ju vara flera stycken när man ska göra det där. En eller två håller ju i svansen och håller passligt³ spänt då [så] att det blir jämnt, och en står och drar fram skeden och en rullar på.

¹ här: 'skäl' = en vävterm

² reva = sammanföra och ordna trådar till en varp för en väv

³ här: passligt = lagom

Transkription:

Men om man har en vev, om man ska veva en duk? De bli ju hemskt mycke trådar det! De bli mycke trådar, ja. Hur håller man reda på dårm då att dårm int tjarvar ihop se? Ja, näe, men de måst nog me årning. Man lägger ju ett själ¹ när man revar², så att det hålls me åring. Men nu jör dårm ju så, nu hant ja vare mä, men nu jör dårm de i flera... svansar... så dårm int blir så ttjåckt, å sätter ihop dårm sen när när vi sätter upp på bommen. Så de är nog på nåe vis e ju de bättri. Blev lite, kunn bli lite när dårm blev ttjåckt på varandra på revstaka kan de bli lite olika längd. Nu när dårm blir alla lika dårm här... Åm [m]an jör i två svansar eller till å me tre har dårm jort ha ja sett, så blire int så ttjåckt, så blire mera jämt. Mäter ju allt lika i början. Mäter ut hurdan längd man ska ha. Å sen äre ju barte sätt på de. Först träder man ju i... man ha ju ta ju själe först... att man int blir av me de å sätter i dårm där pinnarna då. Å sen så... Man måste ju va flera stycken när de ska jöre de där. En elle två hålle ju i svansen å håller passlit³ spännt då... att de bli jämt... å en står å drar fram sjeden å en rullar på.

¹ här: 'skäl' = en vävterm

² reva = sammanföra och ordna trådar till en varp för en väv

³ här: passlit = lagom

Bilaga 2. Äldre man från Brändö

Översättning:

Min gammelfaster köpte sälkött då liksom för att hon var... De åt mycket de, som unga. Så att jag... Och det var första gången som vi åt [det], och vi tyckte det var gott allihop! Hon kryddade ju [det] hon och kunde laga det då, på gammaldags vis. Och det var faktiskt gott! *Måste det hänga då...?* Nej, nej, nej, nej! Vi tog [de] bästa bitarna utav djuret när vi kom hem och tog bort skinnen av den där sälen. Och sedan kom hon ner och kokade den sex, sju timmar i en gryta. *Jaha* Och det var riktigt himmelens gott det! Det var ju potatis¹ till sedan och en starkt kryddad fin sås. *Jaha, ser du!* Ja, ja! Så att jag har nog smakat på sälkött jag! *Är det mörkt eller...?* Det är nästan kolsvart. Det smakar ju... Det känns att det är fett, att det har en kraftig smak. Men vi tyckte att det var gott!

¹ säger egentligen <päron>

Transkription:

Min en gammelfaster ttjöpte eh eh sjeltjött då liksom för att hån va eh eh tåm åt ju mittje tåm såm onggå. Satt jag... Å he va en första gången såm vi ha äte, å vi tuckt att he va gått allihop! Hån knidda ju hån å konn laga de då på gammaldags vis. Å he va faktisk gått! *Måsta de hänga då eller...?* Näj, näj, näj, näj! Vi tog be, besta bitan utav jure vi när vi kåm häim å tog bårt sjinnå å in tän sjelin å sen kåm hån nedår å... å koka den seks sju timar i en gritå. *Jaha* Å he va riktigt himmelens gått he! He va ju päran¹ tell sen å ett starkt krydda fint sås. *Jaha! Suddu!* Ja, ja. Så att jag har nog smakat på själtj, själtjött ja. *Äre mörkt eller...?* He å nestans kålsvart. Min he ha... He smaka ju li... He tjenns att he ä fett, att he har in kraftigär smak. Men vi tuckt att de va gått!

¹ här: päron = potatis

Bilaga 3. Yngre kvinna från Brändö

Översättning:

Och så jobbar du med äldre... Ja. Pratar du dialekt då? Ja, då kan jag prata, när jag pratar med dem. För de förstår dialekt bättre. De förstår inte här att... Ska jag säga till någon gång liksom... Och de hör ju... De flesta hör ju jättedåligt, så när man ska säga till någon gång... Och först säger jag ju... Så som jag pratar då, för det faller ju mig naturligt, för så här pratar jag. Men sedan om de inte hör, så upprepar jag det någon gång på dialekt.

Transkription:

Å så jobbar du me äldre... Ja. Pratar du dialekt då? Ja, då kan ja prata. Nå ja prata me dåm, för dåm förstår dialekt bättre, dåm förstår inte här... att... Ska ja sejt till nån gång liksom, å dåm dåm hör ju, dåm flesta hör ju jättedåligt, så när man ska seja till nån gång... Å, först sejer ja ju, så såm ja prata då, för de falle ju mej natulit, för så här prata ja. Men sen åm dåm int hör så upprepar ja de nån gång på dialekt.

Bilaga 4. Yngre man från Brändö

Översättning:

Jag har varit med om brandlarm nu i höstas som var ganska så där äckligt. Det var mitt ute på, vad var det, Nordsjön. Det hade blåst närmare trettio meter per sekund¹. [Då] kom det brandlarm därifrån rodermaskinrummet, det är längst ner under, dit under. Sådan här smal lucka som man skulle ner i som... Vi trodde ju att det var något larm som de skulle köra på, eller att det bara var övning då. *Ja ja* Och så kom de och sade att det är nog ingen övning, utan det kom ju då verkligen brandlarm. Så på med... Ja e... Jag och en matros är ju rökdykare ombord så... [Vi] fick ju sätta på oss den här fulla utrustningen då, med tuber och mask och allting. Så då var man ju säker på att nu hamnar man ner dit och [ska] släcka. Men... precis när² man var på väg ner dit då, så... var det nu. När man hade den där masken på så kände man ju ingenting, det bara vällde upp därifrån. Så här så... Men så var det någon som stod där nere som slangförare, som kände att det var ju inte rök, utan det var bara ånga. Då var det en sådan här ångledning som hade spruckit där nere, så det var ju tur det. *Ja ja* För det kommer ju, det kommer ju brandalarm på det också när det blir... den där heta ångan kommer ut. Det var nog en lättnad att man slapp fara ner dit med alla grejer i alla fall, [alla] slangar och saker. Nej, det var nog... Man somnade ju nog fort då efter det! Det var två på natten ungefär som det där hände.

¹ säger egentligen <i sekunden>

² säger egentligen <jämt som>

Transkription:

Ja har vari mä åm brannlarm nu i höstasj såm va ganska så där... äcklit. De va mitt u de va mitt ute på... va vare Nordsjön. Blåst... De hade blåst närmare trätti meter i sekunden. Kåm de brandlarm därifrån rodermasjinrum, de är längst ner under, ditunder. Sån hä smal lucka såm man sku ner i såm... Vi trodd ju de va nåt larm såm de skull tjöra på, eller att de bara var övning då. *Ja ja* Å så kåm dåm å sa att de no ingen övning, utan de kåm ju då verkliet brannlarm. Så på me... Ja e... Jag å en matros e ju rökdykare åmbord så... Fick ju sätt på åss de här fulla utrustningen då me... tuber å mask å allting. Så då va man ju säker på att nu hamnar man ner dit å släcka. Men... jämt såm man var på väg ner dit då så... var de nu. När man hade den där masken på tjänd man ju inga de bara vällde åpp därifrån då. Så här så... Men så vare ju nån såm sto där näre såm slangförare såm tjände att de va ju int rök, utan det var bara ånga, då var de en sån här ångledning såm ha sprucki därnäre, så de va ju tur dä. *Ja ja* För de kåmme ju, de kåmme ju brandalarm på de å när de blir... den där heta ångan kåmmer ut så. De va no en lättnad att man slapp far när dit me nå grejer i alla fall, slangar å saker. Nä, de de va no... Man såmna ju nå fort då efter de! De va två på natten unjefär... såm de där hände.

Bilaga 5. Äldre kvinna från Saltvik

Översättning:

Jag kan ju börja med då att Finlands svenska Martha-förbund fyller hundra år i år, och jag har varit med om deras stora fina jubileum i Helsingfors. Men Martha-rörelsema på Åland är inte så gamla heller, vi grundades nittonhundratolv, distriktet, men föreningarna började i Brändö för att det kom från fastlandet och över till skärgården, så att de föreningarna är lite äldre. Det betydde nog en väldig frigörelse för kvinnorna på den tiden det här med Martha, att man överhuvudtaget gick bort ifrån hemmet, att man hade egna möten. Och så tog man ju initiativ till sådant som behövdes då i deras värld. Man hade hemskt mycket kurser. De till och med drev ett barnhem här i östra Saltvik, för då såg man behovet i samhället: att nu behövs det ett barnhem här, vi har barn här som ingen tar omhand. Men då så, undan för undan, när det uppstod andra behov... Man har startat simskolorna som [så] småningom Folkhälsan tog över, man har startat Mödrarådgivningen, man har gått ut med otroligt mycket kurser. Jag minns när min farmor gick och lärde sig rexa¹, före fryskboxarnas tid. Det var en otrolig grej det här att man kunde förvara mat i burkar som höll i månader... Så man såg liksom... Därför heter det här jubileumsåret också "Martha: kvinna i tiden". Marthorna har alltid varit väldigt lyhörda för det här att "Vad behövs idag?". Och nu har vi ju kommit fram till då att vi har fått det bra här i Finland och allra helst på Åland och då har man ju deltagit väldigt mycket i hjälparbete utomlands. Vi packade paket till Polen så [att] det bara sjöng i alla Martha-föreningar och vi har... Hela förbundet har ett projekt som heter Baltikumprojektet, där vi ska försöka starta Martha-föreningar. Att kvinnorna där ska lära sig precis som vi, att går man tillsammans så kan man förbättra saker i samhället, som man [så] småningom får politikerna att ta över och inse att, ja, men det här är ju bra, det här behövs.

¹ 'rexa' var en metod för att konservera mat i glasburkar (där burkarna var av märket "Rex")

Transkription:

Ja kan ju börja mä då att Finnlans svenska Marta-föbund fyller hundra år i år, å ja har vari me åm deras stora fina jubileum i Helsingfors. Men Marta-rörelsen på Åland ä int så gammal heller d... vi... grundades nittånhundratålv distrikte, men föreningana börja i Brändö fö att de kām från fastlande å öve ti sjögrården så att dåm föreningana ä lite äldre. De betydde no en väldi frijörrelse fö kvinnona på den tiden de här me Marta... Att man överhuvutaget gick bårtifrån hemmet, att man hade egna möten. Å så tog man ju initiativ ti sånt såm behövdes då, i däräs värld. Man hade hemst mycke kurser. Dām till å me drev ett barnhem här i östra Saltvik, fö då såg man behovet i samhället att nu behövs de ett barnhem här vi har barn här såm ingen tar om hand... å så... men sen då så... unnan för undan när de uppstod andra behov, man ha starta... simskolona såm småningom Fålkhälsan to över. Man ha starta Mödrarådjivningen... Man ha ha gått ut me me åtrolit mycke kurser. Ja minns nå min famnor jick å lärde sig rekse¹... före frysbåksanas tid. De va en otrolit grej de här att man kunne förvara mat i burkar som höll i månader... så man såg liksom... Därför heter de här jubileumsåret äckså "Marta: kvinna i tiden"... Martoma ha alltid vari väldit lyhörda för de hä att "Va behövs idag?". Å nu ha vi ju kāmmi fram till då att... att vi ha fått de bra här i, i Finnlän å allra häst på Åland å då ha man ju deltagi väldit mycke [i] jålparbetä utåmlans. Vi packa paket ti Pålén så de bara sjöng i alla Marta-föreningar å äck... vi har... hela förbunde har ett ett projekt såm heter Baltikumprojekte där vi ska försöka starta Marta-föreningar. Att kvinnona där ska lära sig presis såm vi, att går man tisammans... så kan man... förbättra saker i samhälle såm man småningom får politikena å ta över å inse att, ja men de här ä ju bra, de här behövs.

¹ 'rekse' är en metod för att konservera mat i glasburkar (där burkama var av märket "Rex")

Bilaga 6. Äldre man från Saltvik

Översättning:

Men när jag var yngre då, eller var barn, så var det ju många av de här gamla som var här som... De använde väl mycket förvrängningar härifrån, från ryskan *Mhm* tack vare att det fanns ryssar då, på Orrdal då, nittonhundrasexton, [nittonhundra]sjutton och så var de mycket här nere i byn och de lämnade ju sina uttryck efter sig de också, och det använde de här äldre människorna här i byn efter... *Kommer du på något?* Ja, som det här **paperåscher**¹ som de sade om tobak och, **karåsche**² när det var bra och... *Vad sade de? Karåsche*². *Jaha* [När] de hade gjort något bra så sade de alltid **karåsche**² gubbarna här. *Jaha*... *Ja* Och det här **ast**³ sade de mycket när de ville ha något eller man ger något, liksom så här att... Det var en gubbe där som... Han räckte ut handen "Ast" sade han och då skulle han ha något... Jag vet, jag var med honom och gärdade och han skulle ha band och sådant. "Ast!", utan något vidare kom det ifrån honom och han har varit, [han] var ju... [Han] lärde sig väl ryskan tack vare att han var och exercerade då, det är många sådana där [uttryck]. **Dåbbra**⁴ sade han här granngubben här när det var något som var, som inte var riktigt bra... Det [gick] lite snett, så det var väl kanske... [Det] motsvarade väl något i svordom eller vad det nu... Eller... **Dåbbra**⁴ sade han.

- 1 'paperåsjer' kommer från ryskans 'papirosy', som betyder 'cigaretter (med "inbyggt" munstycke)'
- 2 'karåsche' kommer från ryskans 'sjarasja', som betyder 'bra'
- 3 'ast' kommer troligen från ryskans 'pazjaluista', som kort uttalas 'pazjasta' och betyder 'varsågod'
- 4 'dåbbra' kommer från ryskans 'dobro', som betyder 'bra'

Transkription:

Men... nä ja va... va... va yngre då, hellä va barn, så va de ju många av dåm här gamla såm va her såm, dåm använde väl... mycke förvrängningar herifrån... från ryskan *Mhm* tack vare att de fandes ryssar då på Årrdal då nittånhundra... sekstån [nittonhundra]sjuttån... å så va dåm mycke her ner i byn *Mm* å dåm lämna ju sina uttryck efter så dåm å... å de använde dåm här äldre mänsjona her i byn, efter... *Kåmmer du på någe?* Ja nå som... de här **paperåsjer**¹ å såm dåm sa åm tobak å... **karåsche**² när de va bra å... *Va sa dåm?* **Karåsche**² *Jaha* dåm ha jort nå bra så, sa dåm allti **karåsche**² gåbbana her... *Jaja*... *Ja* å de här... **ast**³..., **ast**³ sa dåm mycke när då... dåm villa ha någe heller man jer någe, liksom så här att... de va en gubbä der såm... han räckt ut handen "Ast!" sa han å då, då sku han ha någe... ja vet ja va mä an å jäla å han sku ha band å sånt "Ast!" utåm nå vidare kåm de ifrån han... å han ha vari va ju... lärd se väl ryskan... tack vare att han va å eksera då, no å de många såna dära (...) **dåbbra**⁴ sa han här granngåbbin her när de va någe såm va... såm int va riktit bra... Åa de va lik lite på snett se så... de å väl kansje, motsvara väl nåt i s... svordom eller va de nu... Åa eller... **dåbbra**⁴ sa han.

- 1 'paperåsjer' kommer från ryskans 'papirosy', som betyder 'cigaretter (med "inbyggt" munstycke)'
- 2 'karåsche' kommer från ryskans 'sjarasja', som betyder 'bra'
- 3 'ast' kommer troligen från ryskans 'pazjaluista', som kort uttalas 'pazjasta' och betyder 'varsågod'
- 4 'dåbbra' kommer från ryskans 'dobro', som betyder 'bra'

Bilaga 7. Yngre kvinna från Saltvik

Översättning:

...och hur det var att växa upp på en bondgård och... Ja, det var bra, jag har aldrig haft brist på sysselsättning. Idag märker man att man är kanske mer... Man vet mera, man har fötterna mer på jorden än kanske en del ungdomar har, och det här var allting kommer ifrån och att allting är ett kretslopp, och allt det här. Sedan lär man sig ju att ta vara på de resurser som finns... Så jag måste... Jo, jag... Fast för det mesta tyckte jag att det var bara sommarlov... Det var ju bara sommar när man var liten... Och vintrarna de saknar man faktiskt sedan man var liten, då saknar man vintrarna, för då var det mycket snö. Vi hade ju jättemycket snö här och man kunde bygga stora snököjor vi var ju jämt ute på vintern å... *Måste du jobba mycket när du var liten då?* Nej... *gå i betlandet och sådant där?* Nej, nej, de sade alltid att att vi behövde aldrig... Om vi ville fick vi vara med, och pappa sade nu efteråt att "Ja, ibland när det var som mest bråttom och man visste att det skulle komma regn, och ni skulle promptly vara med och sitta på traktorn så... Det var bara att låta er sitta för vi... för jag vet jag har igen det sedan" sade han. Och nu är det ju så, nu vet man ju. Nu går man ju ut och hjälper till om det behövs, och det kniper. Och det är ju så, det går ju fortare när man är fler, det är ju så.

Transkription:

... å hur de va te växa åpp på en bondgård å... Ja de va bra, jaa aldri haft brist på sysselsättning hmmm ida märker man att man e kanske mer... man vet mera... å man har fötterna mer på jorden än kanske en del ungdomar har å de hä... var allting kåmmer ifrån å från å att... allting e ett kretslopp... å allt de här. Sen lär man si ju te ta vara på, på dåm resurser såm finns... så ja måss... jo ja... Fast för de mesta tyckte ja att de va bara såmmarlåv... de va ju bara såmmar nä man va liten. Å vin...jo de... vintrama de, de sakna man faktis sen man va liten, å då sakna man vintrana för då va de mycke snö. Vi hade ju jättemycke snö här å man kunna bygga stora snökåjor, vi va ju jämt ute på vintern å... *Måste du jåbba mycke nå du va liten då men...?* Nääj *I bett... gå i bettlande å sånt dä?* Nä nå dåm sade allti att... att vi behövde aldri hmmm... åm vi villa fick vi va mä, å pappa sade nu efteråt att "Ja iblann när de va såm mest brått å man visst att de sku kåm rengr å ni sku prämppt va mä å sitta på trakton så... de va bara å låt er sitta för vi... för... ja vet [att] ja har ijenn de sen" sade han. Å nu e de ju så nu vet man ju att nu, nu går man ju ut å jålper till åm, åm de behövs, å de kniper å. De e ju så, de går ju fortare nå man e fler, de e ju så.

Bilaga 8. Yngre man från Saltvik

Översättning:

*Pratar barnen eller ungdomarna då där i högstadiet på olika sätt, om man kommer från Saltvik eller Geta eller Sund eller Fins-...? Ja, vissa ord, så tyckte man [att] andra sade konstigt, till exempel från Geta och Finström, där Mm tyckte man nog... Vissa ord hade de konstiga namn på. Kommer du ihåg något? Ja, en sak jag minns så... Som **buskar**... Vi säger alltid **buskar** här. Där hörde jag... De pratade om **båskar**, Geta och Finström. Först visste jag knappt vad de talade om, innan de *Nej, nej* förklarade sig. För det hade jag aldrig hört förut. Hör man på ungdomarna varifrån på Åland de kommer? Ja, från vissa kommuner hör man det tydligt tycker jag, som Eckerö och Hammarland, det utmärker sig. Eckerö har... Det är mot rikssvenska nästan, det känner man lätt igen. Men sedan vet jag inte om det är så... De tycker jag utmärker sig mest. *Precis* Visst kan jag föresten märka, när jag är på jobb ibland här på Gabriella, då är jag mycket mer med finlandssvenskar. Då kan jag faktiskt märka där att jag kanske pratar lite annorlunda, om jag är med dem, för de har ju en helt annan... *Jojo* Ett helt annat språk då. *Så då blir det mer åt det hållet då?* Ja, det... Och det går lätt tycker jag att svänga om till det..., det språket just.*

Transkription:

*Prata barnen eller ungdomarna då där i högstadie på olika sätt, om man kommer från Saltvik eller Geta eller Sund eller fins-...? Ja, vissa ord, så tyckte man andra sade konstigt, till exempel från Geta och Finström där Mm de tyckte man no, vissa ord hade då konstiga namn på. Kommer du ihåg något? ja en sak ja minns så... så som **buskar**... vi säger allti **buskar** här... Mm där hörde ja... dåm prata om **båskar**, Geta, Finström, först visste ja knappt va dåm... tala om, innan de... *Nä* dåm förklara se. Förde hadde ja aldri hørt förut Hör man på ungdomarna varifrån på Åland dåm kommer? Jaa, från vissa kommuner hör man de tydligt tycker ja, som Eckerö och Hammarland de utmärker se. Eckerö har... de e mot rikssvenska nästan, de känner man lätt igen. Mm mm Men sen vet ja int om de e så, dåm tycke ja utmärker se mest. Mm... *presis* Visst kan ja föresten märka... nä ja ä på jobb ibland här på... på Gabriella, då ä ja mycke mer me finlandssvenskar. Mm Då kan ja faktist märka där att, att ja kanske prata lite annorlunda, om ja ä me dåm för dåm har ju en helt annan... *Jojo* ett helt annat språk då. *Så då blir det mer åt de hållet då...?* Ja de... å de gå lätt tycke ja, Mm å, å svänga om ti de... Mm de språke just. Mm*